

A nevelésfilozófia polgárjogáért

Mihály Ottó új munkája különleges intellektuális „csemegét” ígér: akinek van érzéke a nevelés általánosabb kérdései, a neveléssel kapcsolatos különféle koncepciók és paradigmák megismeréséhez, annak föltétlen el kell olvasnia ezt a vékony, ám nem könnyen elsajátítható kötetet. S jó lenne, ha oktatáspolitikai szakemberek (felelősök) és gyakorló pedagógusok ugyancsak tanulmányoznák e könyvet. Hiszen a szerző írása lényegében a nevelőtevékenység egészére, illetőleg történeti alakváltozásaira döntően kiható elvek s alapvetések tisztázását segíti elő (ami nélkül könnyen megbénulhat az oktatáspolitikus, a gyakorló tanár pedig szertelenné válna).

Itt van mindjárt a nevelésfilozófia fogalmának és helyzetének „kacifántos” kérdése. A definícióadás nehézségét egy különös ellentmondással érzékeltetném. A nevelésfilozófia – s ez még könnyen belátható – nem azonos magával a filozófiával, ugyanakkor a filozófia részét kell alkotnia, mert különben aligha hívhatnánk nevelésfilozófiának. E problémát úgy exponálja Mihály Ottó, hogy a nevelésfilozófia tulajdonképpen a filozófiától elkülönülő pedagógiai diszciplína, más vonatkozásban viszont a filozófia és a nevelésfilozófia szoros egységet kell, hogy alkosson. Amely egység Dewey munkásságában még megvolt, legalábbis a szerző szerint. Mármost vitakozhatunk azon, hogy az „elkülönülés” és a „koherens egység” miképpen hozható össze egymással. Mihály Ottó nem foglal egyértelműen állást e kérdésben. S talán azért nem, mert maga az egész nevelésfilozófiai kutatás sem mutat fel kiforrott eredményt ezen a téren. Ha szabad a recenzensnek itt ajánlani egy megfontolást, akkor szeretném felhívni a figyelmet a nevelésfilozófia és az alkalmazott filozófia összekapcsolásának lehetőségére. Azt gondolom, nem vagyok egyedül véleményemmel: a nevelésfilozófiát leginkább az alkalmazott filozófia szerves részének tekinthetjük. Ha elfogadjuk az alkalmazott filozófia jeles nemzetközi képviselőjének, Brenda Almondnak az értelmezését (hogy tudniillik az alkalmazott filozófia nem más, mint a filozófiai irányultság és látásmód alkalmazása a gya-

korlati élet egy-egy markáns, erkölcsi szempontból jól elkülöníthető területén), akkor nem nehéz föltennünk, hogy a nevelés pontosan egy olyan szegmentum, amely a konkrét gyakorlati élet kitüntetett pontja, ráadásul számos erkölcsi mozzanatot s értéket tartalmaz. Mihály Ottó ugyan megemlíti ezt a lehetőséget, de azután, bővebb kifejtés nélkül tovasiklik. Holott érdemes lenne következetesen végiggondolni az itt adódó összefüggést. Számomra nyilvánvaló a nevelésfilozófia mint alkalmazott filozófia filozófiai tartalma is. Tudniillik minden neveléssel kapcsolatos kérdés mögött a következő mély s általános dilemma rejlik: hogyan és meddig alakítható az ember, miképpen érvényesülhet az egyén szabadsága s autonómiája az alkalmazkodás szükségszerű folyamatában (ha egyáltalán nincs feloldhatatlan ellentét a szocializáció és a perszonalizáció között)?

Megszívlelhetjük a szerzőnek a nevelésfilozófia helyzetére vonatkozó meglátását. Szomorúan állapítjuk meg, ma nincs „nagy, átfogó hatású” nevelésfilozófia, csak korlátozott és sokféle magyarázat. Leértékelődik a nevelésfilozófia, aminek, Mihály szerint, legalább két oka van. Egyrészt maga a kor változott meg; beléptünk a posztmodern idősakba, vagy valamilyen, modernitás utáni képlékeny folyamatba. Manapság elveszítjük a nevelés – ha egyáltalán volt valaha – igazi természetét, lényegét, szubsztanciáját és a nyelvét, mellyel leírható az igazi személyiség. Úgy tűnik, napjainkban „csi-

nálódik” az ember, sokféle „beszéd”, „leírás” élhet egymás mellett, nincs egyetlen s vég-ső igazság, mindenre alkalmazható értelmezés. Ezzel együtt maga a nevelés is elveszti korábbi kitüntetett szerepét. S főslöleges bizonyítani: ha megszűnik a nevelés társadalmi „háttér országa”, nevelésfilozófiát sem lehet művelni, vagy legalábbis jelentős mértékben meggyengül a nevelésfilozófiai pozíció. Másrészt gondoljunk az utóbbi évtized talán leglátványosabb ideológiai változására, a marxizmus vereségére. Miután a nevelésfilozófia mégiscsak a filozófiához tartozott, azt pedig torz módon – a marxista filozófiával azonosították, már nem is csodálkozhatunk azon a tényen, hogy sok emberben mindmáig fönmarad a mindenféle nevelésfilozófiával szembeni ellenérzés.

Mégis, egyre többen szállnak szembe a nevelésfilozófia visszaszorulásának tényével. Valóságos új szellemi polgárjogi küzdelmet folytatnak mindazok, akik vállalják: minden divathullám s -nyomás ellenére sem fogadhatjuk el a posztmodern állapot – neveléssel kapcsolatos – parttalanságát, érték- s eszményvesztését, s azt is, hogy indokolatlan a nevelésfilozófiai felfogás korábbi végletéből most egy másik előjelű végletébe esnünk (ez lenne a nevelésfilozófia teljes száműzetése). Nevelésfilozófiára, ilyen jellegű kutatómunkára, oktatásra, könyvkiadásra, találkozásokra és minden más kezdeményezésre változatlanul szükség van. Mi több, éppen manapság, a „csökött erkölcsök” időszakában válhat csak igazán fontosá és időszerűvé a nevelőtevékenység. Oktatáspolitikusoknak, neveléskutatóknak és -filozófusoknak, szü-

lőknek, intézményeknek, munkahelyeknek, művészeknek, újságíróknak, mindazoknak, akik valamilyen módon kapcsolatba kerülnek a nevelés problematikájával, föl kell tenniük az izgalmas és megkerülhetetlen kérdést: hogyan lehet egyszerre, egyidejűleg s egymást kölcsönösen gazdagítva biztosítani a szocializáció és a személyiséggé válás módfelett érzékeny egyensúlyát?

Néhány más kérdésben – azt hiszem – vitatkozhatunk a szerzővel. Nem igazán átgondolt például a konformizmus-értelmezése. Egyszer úgy jelenik meg a fogalom, mint alattvalói magatartás, másszor már pozitív alkalmazkodásként használja; s egyáltalában tisztázni kellene, mi a különbség a konform és a konform kifejezések között. Továbbá nem világos a könyv szerkezeti tagolása, s az olvasóban olykor felmerül a kérdés: mi indokolja bizonyos fejtegetések bekerülését a Bevezetésbe. Végezetül, amikor a pedagógusi munka hatékonyságáról értekez-

zik, valahogy elfeledkeznek az egyik alapfeltételről: hogy tudniillik a pedagógusnak szeretnie kell a gyerekeket, s a tanulók érzék is tanáruk feltétlen szeretetét és bizalmát.

Mihály Ottó könyvéről összességében elmondhatjuk: szükség van ilyen jellegű alkotásra, mondanivalója általánosabb érvényű, mintsem az csak egy szűk szakmát érintene. S bízom benne, hogy termékenyítően hat majd további nevelésfilozófiai munkálatokra.

MIHÁLY OTTÓ: Bevezetés a nevelésfilozófiába. OKKER, Bp., 1998.

Valóságos új szellemi polgárjogi küzdelmet folytatnak mindazok, akik vállalják: minden divathullám s -nyomás ellenére sem fogadhatjuk el a posztmodern állapot – neveléssel kapcsolatos – parttalanságát, érték- s eszményvesztését, s azt is, hogy indokolatlan a nevelésfilozófiai felfogás korábbi végletéből most egy másik előjelű végletébe esnünk (ez lenne a nevelésfilozófia teljes száműzetése). Nevelésfilozófiára, ilyen jellegű kutatómunkára, oktatásra, könyvkiadásra, találkozásokra és minden más kezdeményezésre változatlanul szükség van.

Karikó Sándor